

КУЛЬТУРА

Глиняний кінь і тарелі з рибами

МАЙСТРИ. Лауреат Шевченківської премії опішненський гончар Михайло Китриш, навіть втративши зір, працює щодня

Олександр ДАНИЛЕЦЬ.
«Урядовий кур'єр»

Із заслуженим майстром народної творчості України, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка Михайлом Китришем ми востаннє зустрічалися 2013 року на Дні гончаря в Опішному. Уже тоді він погано бачив, і коли йшли до нього додому, то його дружина Галина Сергіївна підтримувала його під руку. П'ять років, як вона пішла у засвіти, а її чоловік, якому нещодавно виповнилося 85 років, все ще свистунців ліпить. По п'ять штук за день. У це важко повірити, бо він повністю втратив зір, але це щира правда.

Ось і тепер сиджу навпроти нього в його майстерні — за столом біля вікна у двір, розпитую про всяку всячину. Іноді навіть волаю чи не на всю хату, бо майстер останнім часом ще й недочуває. Він відповідає, дивлячись кудись убік, а його пальці вимінають, поглажують, обтирають кавалок глини, з якого незабаром має сформуватися півник-свистунець.

«Харчувалися макухою без лушпиння й буряком»

Ліпити навпомацки Михайло Єгорович придивився швидко, тому що в молоді роки на виробництві виліплював їх багато. «У дитинстві робив свистуни для комбінату. Комбінатівці приїжджали, забирали в мене, а потім самі випалювали, реалізовували. Зліпиш ото сотню — отримаш п'ять карбованців. Тисячу нарабив — і заробив 50».

Нині готові свистунці рідні майстра дарують екскурсантам. «Він молодець! Не занепав духом після смерті бабусі. Місяць-два у нього була депресія, а тоді опанував себе, став майструвати. Попри слабе здоров'я, постійно перебуває в русі, всім цікавиться», — розповіла про нього онука, яка за ним доглядає, Олена Онищенко.

Великим оптимістом, майстром з особливим творчим почерком назвала його завідувачка науково-дослідного відділу музейної керамології Національного музею-заповідника українського гончарства Оксана

У 85 років Михайло Китриш ліпить по п'ять свистунців щодня

ДОСЬЄ «УК»

Михайло КИТРИШ. Народився 21 жовтня 1936 року в Опішному на Полтавщині. Потомствений гончар зі стажем гончарювання на одному місці — заводі «Художній керамік» 42 роки. Лауреат багатьох престижних премій, зокрема Шевченківської. Заслужений майстер народної творчості України.

Ликова, яка готує наукову статтю про його життя і творчість для мистецького альбому, що має побачити світ у музейному видавництві наступного року.

Поспілкувавшись із Михайлом Єгоровичем, зробив висновок, що в нього і голова світла, і пам'ять чіпка. Розповів, хто його привітав з ювілеєм: «Одеський Пошивайло був, квіти мені вручив, перший заступник генерального Таня Литвиненко й Оксанка Ликова були». А за обідом поділився спогадами, як їхня сім'я пережила Другу світову війну.

«Через дорогу від хати, в якій ми тоді мешкали, зробили бомбосховище. Вкопали 4х2 метри рівчак, накрили його колодами, гіллям, соломом, закидали землею, і там ховалися. Тато пішов на фронт, і його 1943 року поранило в плече. Пролежав у госпіталі, а тоді його комісували, додому прийшов інвалідом II групи».

Помовчавши якусь мить, певне, збираючись із думками, продовжив: «Нас у батьків було четверо, тому голодного 1947 року родини було дуже сутужно, доводилося ходити по людях, просити їсти. Бабуся, в якій ми квартирували, продала хату й виїхала до сестри чи дочки на Донбас, і нам відвели кімнатку на заводі, де батько працював нічним сторожем і за сумісництвом опалював заводське приміщення. То я ходив до нього на завод і там на грубій слав. Харчувалися ми продуктами з татового пайка, макухою без лушпиння й буряком, який пекли у глечку».

Уранці я заходив додому до голови артілі, поки він ще не пішов на роботу. Бувало, дружина йому сніданок готує, і мені ополоник супу дасть. І я вже поспідав, додому йду сюди, на Попівку, — кум королю. Наситився сам, але ж пам'ятаю, що вдома

на мене чекають голодні брати Іван, Василь і сестра Люба. Доки дійду додому, дорогою випрошу в когось картоплі, в інших квасолі. Принесу те їм, вони наварять супу і трішки поїдять. Найдужче голод дошкуляв навесні 1947-го. На Карлашевому сад був великий, ми там рвали ще зовсім зелені яблущка і пекли їх. Так і виживали».

Така робота була потрібна державі

Трохи легше стало жити Михайлові, як став за харчі пасти людську череду. «У Луки Зубана корову з телятком пас. Вони до мене ставились як до онука. І поспідати, було, дадуть, і пообідати, ще бабуся із собою в поле торбинку нав'яже».

Якби був невпевненим у собі, слабкодушним, війна і повсюдне лихоліття, батькова хвороба не дали б хлопцеві здобути повноцінну загальну середню освіту, тому що школу довелося покинути після шостого класу. Проте він мобілізувався й на початку 1950-х влаштувався на роботу на завод, а згодом пішов у сьомий клас вечірньої школи.

«Тоді на дорогах восени і навесні було багато грязюки. Доки дійдеш до школи вночі, вимстиш грязюкою ноги до колін. Та я терпів, учився і очно, і ввечері, і заочно. А такі свого добились, закінчив 11 класів і хотів ще вивчитися на сантехніка. Але тодішній головний інженер заводу Трохим Демченко, спасибі йому, розрадив, сказав: «Мишку, та навіщо воно тобі? Ти ж он як здібний ліписти! Не їдь! Не розраховуйся!» Я його послушав, і як вчепився в ту глину...»

На етапі учнівства Михайло Китриш заготовляв дрова в лісі, вивозив глину із глинища та придивлявся, як її добували. Робили це, розповідав, шахтним способом. Копали колодязь-шурф і за допомогою колеса тягали звідти сировину. У руках умільців, таких, як його учитель Йосип Мереха, вона перетворювалася на різний посуд.

А через пів року завдяки наставникові навчився виготовляти макітри й горщики, глечики і рязанки. Працював з насолодою, відчуваючи, що така робота йому до снаги, а головне, вона була потрібна державі. Перевиконуючи змінні норми виробітку, знаходив час декоративного ліплення. Та так захопився, що з 1961 року почав спеціалізуватися саме на ньому. Принагідно займався виставковою діяльністю. Його декоративні вироби займали там достойне місце. А 1971-го молодого тоді перспективного опішненського майстра-гончаря прийняли у Спілку художників СРСР.

Про той щасливий час Михайлові Єгоровичу нагадують чорно-білі фотографії, яких у нього кілька мішків. Особливо зберігає альбоми зі світлинами найкращих виробів, більшість яких нині перебувають у приватних колекціях і музеях провідних країн.

Коли Михайло Китриш прийшов працювати на завод «Художній керамік», там усі виробничі операції виконували вручну. Але поступово, до 1970-х років, виробництво механізували, навіть круги вже не треба було крутити ногами. Єдине, чого не

могли довірити машинам, — заготовляти дров. Їх велике заводське горно за повноцінний випал з'їдало 12—13 складометрів. А в 1980-х на завод і дрова завозили вже готові. Тільки працюю.

Любов до глини в опішнян у крові

Працювало тоді на «Художньому кераміку» 450 осіб. В Опішному були виробництва «Червоного гончаря» і комбінат, де теж виготовляли гончарну і керамічну продукцію. Усього на території селищної ради традиційним народним промислом було охоплено понад тисячу людей. Самих майстрів-гончарів було понад 100. Можна уявити, скільки продукції вони виготовляли. І всю її реалізовували. Посуд возили у Краснодарський і Ставропольський краї, Львів. А з 1978 року найкращі вироби опішненських гончарів постачали вже й за кордон — у США, Японію, Німеччину, Канаду, Чехословаччину. Виготовляли вони продукцію і для художніх салонів та різних фондів.

Золота доба гончарства в Опішному припала на середину 1980-х. А з розпадом Радянського Союзу все це враз розбілося, наче макітра. Великі гончарні осередки поступово закрили, цехи було віддано в оренду. А гончарі пішли в підпілля — побудували в себе вдома невеликі горна. Із того й жили. Але покликання не зрадили.

«Гончарювання, любов до глини в опішнян у крові. Якби відродити завод «Художній керамік» або побудувати на території селища інше подібне виробництво, то не було б відбою від охочих там працювати. Для прикладу назвав Олександра Шкурпелу. Сам він, як був молодший і добре бачив, глечик виліплював за 5—7 хвилин».

Сказав таке й замовк, спохмурнів. Тоді похвалився: «Якщо не помру, влітку спробую посидіти за гончарним кругом. Тільки мені потрібен консультант. Якби я хоч трішки бачив, я б не свистунці ліпив, а щось складніше».

«А що саме ви б зліпили?» — запитую майстра. «О! — відразу аж стрепенувся він, — якби сталося таке диво і мені повернулося хоч 2—3 відсотки того зору, який був, я б насамперед улюбленого коня зліпив! А потім — тарелі з рибами, птахами, різних пташок. У нас із Галиною Сергіївною на майбутнє був план-завдання зробити плитку і з неї ще одне велике панно і розписати його (вона розписала б) орнаментом, щоб там були блакитний, зелений і білий кольори. У нас два є, нехай би було й третє».

«А яка доля ваших виробів, які ви, здається, у комірці зберігали?» — «Вони були у галереї, а після того, як її розширили, Оленка їх у гончарню, де я гончарював та ліпив, перенесла. І тепер мені там ніде гончарювати, треба буде щось робити».

Видно, справді Михайло Єгорович іще працюватиме за гончарним кругом. Адже заповіти треба виконувати.

Знамениті вироби майстра у його відомому фірмовому стилі

Фото автора

Фото з twitter.com/alleffinen